

KÜLTÜREL COĞRAFYA AÇISINDAN POMAK HALK KÜLTÜRÜNDE DOĞUM ÖNCESİ VE DOĞUM SONRASI GELENEKLER VE İNANIŞLAR

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi / Coğrafya Bölümü

huseyin.mertol@gop.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8048-0814

Halime ÖZGÜR

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

halimeozgur@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6239-4602

Dr. Öğr. Üyesi Nisa Gökden KAYA

Hitit Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

email:nisakay@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6969-371X

Murat URFALIOĞLU

Gazi Üniversitesi

Bilişim Enstitüsü Yönetim Bilişim Sistemleri

Muraturfal60@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2893-8135

Öz

Edirne Keşan ilçesine bağlı Suluca Köyü Keşan ilçe merkezinden 27 km uzakta yer alan bir orman köyüdür. Köyde Pomak halk yaşamaktadır. Suluca köy halkı 1924 senesinde Türk-Rum Mübadelesi ile Selanik Drama'dan şu an yaşamış oldukları köye mübadele göçüyle gelip yerleşmişlerdir. Suluca köyüne Kültürel Coğrafya açısından baktığımızda, mübadillerin gelmiş oldukları köyle fiziki ve beşeri unsurlar bakımından hemen hemen aynı özellikler taşıdığı kaynak kişiler tarafından vurgulanmıştır. Söz konusu benzerlik mübadillerin

geçmişten günümüze geleneklerini etkin bir şekilde sürdürmelerini sağlamaktadır. Bu makalenin amacı mübadele sonucunda Suluca köyüne göç eden Pomakların doğum gelenekleri çerçevesinde coğrafi, kültürel, sosyal, ekonomik, fizyolojik etkilerle meydana gelen inanışlar, ritüeller ve pratikleri belirlemektir. Yapılan çalışmada doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası gelenekleri, inanışları ve bunlara bağlı ortaya çıkan ritüeller ve pratikler incelenmiş ve kayıt altına alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Doğum, Gelenek, İnanış, Kültürel Coğrafya, Pomaklar

BEFORE AND POSTNATAL TRADITIONS AND BELIEFS IN POMAK FOLK CULTURE IN TERMS OF CULTURAL GEOGRAPHY

Abstract

Suluca Village of Edirne Keşan district is a forest village located 27 km away from Keşan district center. In the village live the Pomak population. The community of Suluca village settled in 1924 with the Turkish-Greek Exchange, after the population exchange immigration from Thessaloniki Drama to the village where they currently live. When we look in terms of cultural geography, the source individuals especially emphasized that the village where they are settled has almost the same characteristics, in terms of physical and economic geographical factors with the place where they were exchanged . This situation contributes to the active continuity of the traditions, from the past to the present, of the community living here and their commitment to tradition. The subject of the study of this article is the beliefs, rituals and practices that occur with the geographical, cultural, social, economic and physiological effects within the framework of the birth traditions and birth traditions of the Pomak people who migrated to the Suluca village of Edirne Keşan district with the Turkish-Greek Exchange. In this study, prenatal, natal and postnatal traditions, beliefs, rituals and practices that emerged from them were examined.

Keywords: Birth, tradition, belief, cultural geography, pomak

GİRİŞ

İnsan, diğer canlılar gibi salt genetik donanıma dayanarak doğada var olmaz; bu nedenle genetiğin dışında bir varoluş stratejisi geliştirir. Biyolojik evrim süreci, insana araç-gereç yapma ve gelişkin semboller sistemi oluşturma yetisini kazandırmıştır. İnsanın bu kazanımı, ona genetik donanımın dışında, doğayla mücadelesinde ekstra güç sağlamıştır. Soğuktan korunmasını, avını yakalamasını veya avlanmaktan kaçması bu sayede mümkün olmuştur. İnsanoğlu bunların dışında semboller sistemi ve işbölümü geliştirmeyi de başarmıştır. Bu imkanlar bütünü “kültür”ü oluşturur ve kültür sadece genetik var olma stratejilerine dayanan tek bir canlı varlığın yaratabileceği ve tüketebileceği bir fenomen değildir. Bu nedenle insanı canlılar evreninde farklı kılan en belirleyici özellik onun kültür yaratıcısı olması ve kültür içinde varoluşu olmaktadır. ((Emiroğlu ve Aydın, 2003)

Kültür, kolay tanımlanabilecek bir kavram değildir. Amerikalı iki antropolog olan Kroeber ve Kluckhon (1952) kültür konusundan yayımladıkları bir antolojide kültür ve kavramının 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır (Güvenç, 1979). Kültürün temel kaynağı insandır.

Bu bağlamda Uygur (1984: 17) kültürü, doğanın insanlaştırılma biçimi, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik olarak tanımlamıştır. Gray (2004) ise kültürün çok fazla tanımı olmasına karşın tanımlardan hiç birinin gerektiği kadar kapsamlı ve doğru olmadığını savunmaktadır. Genel olarak bu çalışmada her türlü araç-gereç, semboller sistemi, inanış ve değerler kültürün kendisi olarak kabul edilmiştir. Kültür statik değil, dinamik bir süreçtir. Ona bu dinamizmi veren en büyük etken nesilden nesile aktarılma özelliğidir; yani kültürün devamlılığıdır. Bu nedenle Wulf (2009) kültürün geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bir köprü oluşturduğunu belirtmektedir. Buradan yola çıkarak, insanın hem kültür tarafından oluşturulduğu hem de kültürün oluşturucusu olduğu söylenebilir (Kırtıl, 2016).

Kültürler arası benzerlikler olduğu gibi çeşitlilikler de her daim mevcuttur. Kültürel çeşitliliği belirleyen unsurlardan en önemlisi yaşanan yerin coğrafyasıdır. Bu bağlamda kültürel coğrafya kültürün coğrafya tarafından nasıl şekil aldığı, insanın coğrafi alanı fiziki ve kültürel eylemleriyle nasıl etkilediğini karşılıklı bir etkileşim içerisinde ele almaktadır. Doğa, insan ve kültür birbirinden ayrılması imkânsız sacayağı gibidir. Doğa insanı, insan ise kültürü yaratmıştır. Bu sacayağı yaşam var olduğu sürece birbirini etkilemeye ve birbirinden etkilenmeye devam edecektir. Bu bir süreçtir ve bu süreç antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji alanlarında çalışanlar tarafından kültürlenme süreci olarak adlandırılır.

Kültürlenme süreci her toplumda kurumsallaşmış üç önemli olguyla mümkündür: Doğum, evlenme ve ölüm... Her birisi için ayrı ayrı ritüeller her toplumda vardır. Döner (2019) azınlık grubundaki bireylerin kültürel belleklerini koruyabilmenin bir yolu olarak ritüellere yeni anlamlar yüklediklerini belirtmektedir.

İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar doğum, evlenme ve ölümdür. Bulut (2017) biyolojik bir olgu olmasına karşın geçiş ritüellerinden biri olan doğumun çeşitli kültürlerde törensel uygulamalarla karşılandığını vurgulamaktadır. Bu üç önemli geçiş dönemi, kendi bünyesi içinde bir takım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Her bir aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bireyler, sosyalleşme sürecinde bu âdetlere göre toplumsal davranış tipleri kazanmaktadır (Uğurlu, 2010). Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Böylece, geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler ve törenler, araştırılan ülkenin, coğrafi bölgenin ya da kent, ilçe, köy gibi daha küçük toplumsal ünitelerin farklılıklarının ana bölümlerinden birini oluşturmaktadır (Örnek, 1971).

Geçiş dönemlerinin önemli bir basamağını oluşturan doğum, “hemen her çağda ve her yerde sevindirici bir olay olarak kabul edilmiş, ana baba olmak kişinin toplum içindeki saygınlığını arttırmıştır.” (Erman, 2007).

Bu çalışmanın ana konusu geçiş dönemi olarak tanımlanan, yaşamsal ve kültürel önem arz eden dönemlerin içerisinde en başta yer alan, yaşamı başlatan doğum dönemidir. Bu amaçla, Edirne Keşan İlçesi Suluca Köyü, Pomak Halk Kültüründe Doğum Öncesi ve Sonrası Gelenekler ve İnanışlar başlığı altında var olan kültürü yerinde tespit etmek, araştırmak ve elde edilen sözlü

verileri yazılı kültüre kazandırmak ve gelecek nesillerin de bu bilgilere ulaşabilmesini sağlamak için saha çalışması yapılmıştır. Suluca köyünün tarihçe bilgisi ve köy hakkında genel bilgiler ayrı bir başlık makalemin giriş bölümünde ele alınmıştır. Halk kültürü saha araştırmasında elde edilen veriler işlenerek makalemin bulgular kısmında sunulmuştur.

YÖNTEM

Bu çalışma bir monografi çalışmasıdır. Bu nedenle monografik çalışmalar için kullanılacak yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Olgusal araştırma yöntemi dâhilinde; gözlem, görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşülen kişiler, kaynak kişilerdir. Görüşmeler kayıt altına alınmış ve kayıtların çözümlemesi yapılmış, elde edilen veriler yazıya dökülmüştür.

Pomaklar Kimdir?

Pomaklar en geniş tanımıyla anadili Pomakça olan Müslüman bir topluluktur. Türk Dil Kurumu'nun yaptığı tanıma göre ise, Pomaklar "Rumeli'de Bulgarca konuşan bir Türk ve Müslüman topluluğu" olarak adlandırılmaktadır (TDK, 2021). Pomakların kökeni Kumanlar'a dayanmaktadır. "Bu Türk unsuru, XI. Yüzyılda Ukrayna ve Romanya'dan Balkanlar'ın içlerine gelen, kaynaklarda beyaz tenli, sarı saçlı, düzgün vücutlu, yakışıklı insanlar olarak tarif edilen **Kumanlar (Kıpçaklar)**'ın torunlarıdır. Bunlar ise, 1091'de "**Kuman- Peçenek Türk Federasyonu**" nun yıkılmasından sonra, başta Rodoplar olmak üzere, Trakya, Makedonya (Pirin, Ege ve Vardar kısımları dahil), Kosova ile Sancak'takalan ve Osmanlı döneminde Anadolu'dan gelen soydaşlarıyla kaynaşan Türklerdir." (Alp, 2012)

Osmanlı döneminde Pomaklar Selanik, Gümülcine, İskeçe gibi bölgelerde yoğun bir nüfusa sahip olmuşlardır. Pomaklar, devlete saygıda kusur etmemişlerdir. "Pomak adını ilk olarak 1882 yılında **F. Kanitz** açıklamaya çalışmıştır. O, Pomak isminin, Slavca "**Pomoçi**" (yardım etmek) fiilinin "**Pomagaçi**" şeklinden meydana geldiğini ve Pomakların, Türk ordusunda yardımcı görevlerde bulunmalarından dolayı bu adı aldıklarını öne sürmektedir." (Alp, 2012). Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne Balkan Yarımadasından birçok göç olmuştur. Bu göç dalgasıyla gelenler arasında Pomaklar da mevcuttur. Göçle gelen Pomakların çoğu Batı Trakya'ya yerleştirilmiştir (Pelin, 2021).

Suluca Köyünün Tarihçesi

Suluca köyü bir mübadele köyüdür. Köyde Pomaklar yaşamaktadır. Mübadele olmadan önce ise köyde Rumlar yaşamıştır. Türk- Rum mübadelesi ile Pomak halk bu köye yerleşmiştir. 1924 senesinde, Selanik Drama'dan göç etmişlerdir. Drama'dan Edirne Uzunköprü ilçesine kadar yolculuklarını trenle gerçekleştirmişlerdir. Uzunköprü ilçesinden Edirne ili Keşan ilçesinin Suluca köyüne kadar da eşeklerin üzerinde yolculuk yaparak kendilerine bir orman köyü aramışlardır. Çünkü Drama'da yaşadıkları köy bir orman köyüdür.

1924 senesinin 1 Nisan günü Suluca köyüne giriş yapmışlardır. Köye ilk geldiklerinde köy bomboştur. Köye gelip yerleşen nüfus sayısı 315 kişidir. Köyün yaşayan tarihi 103 yaşındaki İsmail dede, Suluca köyüne çok küçük yaşlarda mübadele göçüyle gelmiş olmasına rağmen herşeyi dün gibi hatırlamaktadır. İlk geldikleri senelerde ekonomik geçimlerini tütüncülük

yaparak sağlamışlardır. Göçün ardından çok büyük zorluklar yaşamışlardır. Köye geldikleri andan itibaren üç sene kıtlık görmüşlerdir. Hatta ayrık otu toplayıp onları ezmişler ve yemek olarak tüketmişlerdir. 1929 senesinde ise çok büyük bir don olayı yaşanmıştır. Geçim kaynakları olan ettikleri tüm mahsuller don altında kalmıştır. 1931 senesinde ise tüm tarladaki mahsulleri fareler yemiştir. Suluca köyü ancak 1943 senesinden bugüne bolluk bereket görmüştür.

Çalışmada yer alan köyün tarihçe kısmı, köyde yaşayan ve göçü birebir deneyimleyen, geçmişini çok iyi hatırlayan köyün en yaşlı çınarı İsmail dedenin anlattıkları çerçevesinde oluşturulmuştur. İsmail dedenin kırk beş torunu vardır. Torununun torununu görmüştür. İsmail Dede, bu süreci kendi ağzından şu şekilde anlatmıştır. “Ben kara torunu da gördüm evlat.”

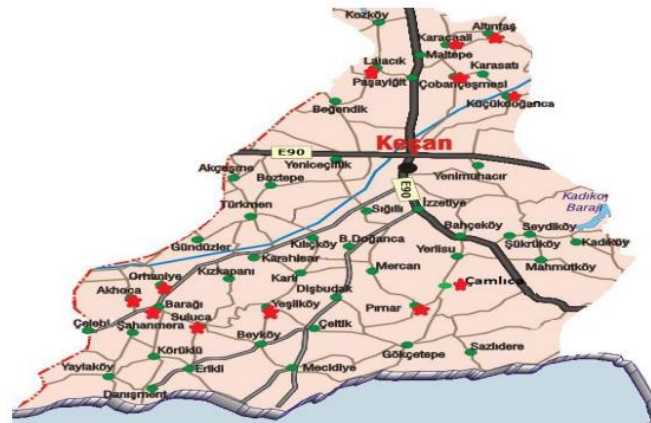
Suluca Köyü Hakkında Genel Bilgiler

Suluca köyü, Türkiye'nin kuzeybatısındaki Trakya Yarımadası'nda yer alan Edirne ilinin Keşan ilçesine bağlıdır. Harita 1, Edirne'nin ilçelerini göstermektedir. Keşan, Edirne'nin güneydoğu kısmında yer almaktadır.

Harita 1: Edirne'nin ilçeleri (Pelin, 2020, 5)

Suluca köyü, Keşan'ın güneybatısında, ilçe merkezinden 27 km. uzaklıktadır. Ulaşım sıkıntısı olmayıp çevre köylerle bağlantısı vardır. Harita 2, Keşan'ın köylerini göstermektedir.

Harita 2: Keşan'ın köyleri (Pelin, 2020, 10)

Köy önceleri “Nahiye” konumunda yer almıştır. 1950’li yıllardan 1970’li yıllara kadar nahiye konumunu korumuştur. O dönemde 19 köy Suluca’ya bağlı bulunmaktadır. Trakya genelinde karakolluklar merkeze alınınca Suluca da nahiye olma özelliğini yitirmiştir.

Köy nüfusu 440 kişi olup köyde 145 hane bulunmaktadır. Suluca köyü 1970’li yıllar itibariyle dışarıya göç vermeye başlamıştır. Ekonomik sıkıntılardan kaynaklı olarak gençler köyden kentlere göç etmektedir. Özellikle göç edilen kentler sanayii kentleri olmaktadır. Köylerine yakınlığından dolayı Tekirdağ ilinin Çorlu ve Çerkezköy ilçelerine sanayii alanlarında çalışmak üzere yoğun bir şekilde göç edenler olmaktadır.

Suluca köyünde eğitimle ilgili sıkıntılar yaşanmaktadır. Köyün içerisinde biri ilkokul bir diğeri de ilköğretim olmak üzere iki okul bulunmaktadır. Fakat iki okul da eğitime açık değildir. Köyün göçlerle birlikte azalan nüfusu eğitim faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Okullarda eğitim gören çocuk sayısı az olduğu için var olan okullar kapatılmak zorunda kalmıştır. Şu anda köyde çocuklar taşınmalı eğitim sistemi içerisinde hemen hemen Suluca köyüne 7 km uzaklıkta bulunan Orhaniye köyünde yer alan okullara eğitim almak amaçlı Orhaniye köyüne gitmektedirler.

Suluca köyü, büyük bir sağlık ocağına sahiptir. Bu sağlık ocağı, 1968 yılında kurulmuştur. Bölgede bulunan tek merkez sağlık ocağıdır. Önceleri yakın çevrede buluna 16 sağlık evi bu köyde yer alan sağlık ocağına bağlıymış. Ocakta; doktor, ebe, hemşire gibi tüm sağlık görevlileri hizmette bulunurken 2004-2005 yılında aile hekimliği uygulamasına geçildikten sonra tüm sağlık çalışanları merkeze çekilmiştir. Günümüzde ise haftada bir gün sağlık hizmeti sunmak amacıyla köye doktor gelmektedir. Köy halkı için bu hizmet yeterli olmamaktadır. Çünkü köyde yaşlı nüfusu genç nüfusa oranla çok fazladır. Yapılan tedavinin devamlılığı için Keşan merkeze gitmek zorunda kalmaktadırlar. Yaşlı nüfus için tedavi işlemlerinin devamlılığı zorlayıcı bir süreç olarak geçmektedir.

Köy içerisinde ibâdethane olarak tek bir cami bulunmaktadır. 2001 yılında yapımına başlanan cami 2009 yılında tamamlanmıştır. Bu caminin yapımında devletten herhangi bir katkı payı alınmamıştır. Yapılan cami hayırseverlerin yardımlarıyla yapılmış olup hizmete açılmıştır. Köyde iki tane bakkal bulunmaktadır. Köyde yaşayan kişiler birçok ihtiyacını bu bakkallardan temin etmektedirler. Haftanın pazartesi günleri de köyün içerisine seyyar geçici Pazar alanı kurulmaktadır. Çevre köylerden gelen satıcılar birkaç saat satış yaparak köy halkının zaruri ihtiyaçlarını alışveriş döngüsü içerisinde karşılamaktadırlar. Köyde yaşayan insanların ekonomik geliri ise çoğunlukla büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık ve tarım faaliyetlerinden sağlanmaktadır.

BULGULAR

Suluca köyüne yerleşen Pomaklar, Drama’dan getirdikleri gelenekleri bugün hâlâ sürdürmektedirler. Geleneğin sürdürülüşünde göç olgusu açısından çok önemli olan bir bulgu elde edilmiştir: Göçmenler için çıktıkları coğrafya ile hedef coğrafya arasındaki benzerlik ne kadar fazlaysa göç ile ilgili olumsuz sorunlar o kadar az yaşanmakta, kültürel asimilasyondan uzak kalınmaktadır. Göç olgusu açısından önemli olan bir diğer nokta da şudur: Göçmenler, yaşam alanlarını kendisi oluşturdıkları zaman kendi kültürlerini koruyarak, geleneksel yapıları

çinde kuşaktan kuşağa yaşıyorlar. Başlangıçta boş bir arazi olan Suluca köyü Pomakların inşa ettiği bir köy olduğu için, bazı köylerde var olan çokkültürlü yapı bu köy için geçerli olmamıştır. Suluca köyünde ataerkil aile yapısı devam etmekte olup doğum geleneksel yöntemlerle yapılmakta, doğum ile ilgili geleneksel inanışlar varlığını devam ettirmektedir.

SULUCA KÖYÜNDE DOĞUM GELENEKLERİ VE İNANIŞLARI

Evlilik ritüelinin gerçekleşmesinin ardından kısa bir süre sonra yeni evli çiftlerin ailesi ve içinde yaşadıkları toplum tarafından çocuk sahibi olmaları beklenir. Doğum soyun devamlılığı ve evin ocağını asıl tütüren kısım olarak görüldüğü için ne kadar erken zamanda çocuk sahibi olunursa o kadar iyi ve hayırlı görülür. Doğum öncesi ve doğum sonrası olmak üzere bu çalışmanın bu kısmında iki ayrı başlık altında doğum gelenekleri ve buna bağlı olarak gelişen doğumla ilgili inanışlar ele alınmıştır. Edirne Keşan ilçesi Suluca köyünde doğumla ilgili âdet, inanma ve bu çerçevede gerçekleşen pratikler ve ritüeller halen devamlılığını sürdürmektedir. Yeni nesilde de bu kültürel kodların birçoğu yaşamaya ve yaşatılmaya devam edilmektedir. Yaşlı nesil ile birarada yaşanan alan, paylaşılan ortam kültürel aktarımı, deneyimleri gözlemleyerek edinmeyi, edinilen bilgilerin yaşam içerisinde deneme yanılma yoluyla işlevselliğinin tespit edilmesini kolaylaştırmaktadır. Fayda görülen veya faydası olduğuna inanılan her kültürel öge nesilden nesile aktarılmış, devamlılık sağlanmıştır.

1. DOĞUM ÖNCESİ

1.1 Çocuk Sahibi Olmak İsteyenlerin Çocuk Sahibi Olmak İçin Başvurdukları Tedavi Yöntemleri:

- 1) Çocuğu olmayan kişiler kocakarı ilaçlarına veya doktorlara başvurmaktadırlar.
- 2) Çocuk sahibi olmak için adaklar adanmaktadır.
- 3) Gebe kalamayan kadınlar üşütmüş olma ihtimallerine karşı buhuya oturtulur. Çakıl taşları ateşte kızdırılıp üzerine sirke dökülür ve onun buhusuna oturulup bir süre beklenilir.
- 4) Bele bardak vurulur.
- 5) Çocuğu olmayan kadınlar köyün ormanlık arazisinde yer alan delikli taştan geçirilir. Eğer taş gerçekten gebeliğin gerçekleşmesine sebep olacaksa kişiyi çok sıkır ve kişi içinden zorlukla çıkar.
- 6) Ebe kadınlar tarafından rahim çekme işlemi yapılır. Kişinin rahminde düşüklük varsa rahim ebe tarafından yukarı doğru çekilir.
- 7) Eskiden elinden gelen her şeyi yaptıktan sonra çiftlerin çocukları olmuyorsa ayrılıp başka birileriyle evlenmeleri istenir imiş. Çocuğu olmayan her iki tarafın da başkalarıyla evlendiklerinde çocuk sahibi olacaklarına inanılmıştır. Günümüzde bu inanç geçerliliğini yitirmiştir.

1.2 Doğum Öncesi Hazırlık

Doğum, aileye bolluk, bereket, neşe, kut ve soy devamlılığı getiren kültürel anlamda da geçiş dönemleri içerisinde yer alan en önemli unsurdur. Yaşamın başlatıcı ögesidir. Doğum öncesi hazırlıklar gebe kadının hamileliği öğrenildiği andan itibaren başlar. Bebek dünyaya gelmeden

önce tüm hazırlıkları tamamlanır. Bu hazırlıklar içerisinde zıbınları, giysileri, bezleri, beşiği yer alır. Hamile kadının hazırlıkları kendisi dışında annesi ve kayınvalidesi tarafından yapılır. Her iki taraf da bu hazırlıklar için âdeta bir yarış içerisinde olurlar. Bebek doğduktan sonra gözyaydınına gelen kişilere sergi şeklinde bir tarafta babaannenin diğer tarafta da anneannenin yeni doğan bebek için yapmış oldukları hazırlıklar sergilenir. Bu sergide genellikle el örgüsü bebek kıyafetleri yer alır.

1.3 Doğacak Olan Çocuğun Cinsiyetini Tahmin Etme

- 1) Hamile kadının haberi olmadan bir minderin altına makas başka bir minderin altına ise bıçak konulur. Hamile kadın makasın olduğu mindere oturursa bebeğin kız, bıçağın olduğu mindere oturursa bebeğin erkek olacağına inanılır.
- 2) Hamile kadının başının üzerinden ona fark ettirmeden bir miktar tuz serpilir. Bu esnada gebe kadın ilk olarak burnunu kaşırsa bebeğin erkek, ağzına dokunursa da bebeğin kız olacağına inanılmaktadır.
- 3) Hamile kadının göğüs uçlarına bakarak bebeğin cinsiyeti tahmin edilmektedir. Göğüs uçları koyu kahve ise erkek çocuğu, açık pembe ise kız çocuğu dünyaya geleceğine inanılmaktadır.
- 4) Hamile kadının yüzünde çiller oluşursa doğacak çocuğun cinsiyetinin kız olacağına inanılır. Çünkü kız bebeğin annenin güzelliğine kendisine çektiğine dair bir inanışla bütünleşme vardır.
- 5) Hamile kadının göbeği yuvarlak bir top olursa doğacak çocuğun erkek çocuk, yayvan olursa kız çocuğa olacağına inanılır.
- 6) Konuşmaya başlayan çocuk ilk olarak baba derse ondan sonra gelecek çocuğun erkek, ilk olarak anne derse ondan sonra gelecek çocuğun kız olacağına inanılır.
- 7) Çocuk eğer kız olacaksa anne karnında dördüncü ayda hareket etmeye başlar. Erkek olacaksa beşinci ayın sonunda hareketlilik gösterir.
- 8) Gebe kadın tatlıya aş erirse erkek çocuğu, ekşiye aş erirse kız çocuğu olacağına inanılır.

Doğan (2004) doğacak çocuğun cinsiyetini tahmin etmeye yönelik benzer inanışların Trakya Bölgesi, Gagavuz ve Bulgaristan Türklerinde olduğunu belirtmektedir.

1.4 Doğacak Olan Çocukla İlgili İnanışlar

- 1) Hamile kadın, doğacak çocuğun ömrü kısa olmasın diye gebelik boyunca saç kestirmez. Çeltikçi (2010) benzer geleneğin Azerbaycan'da ve Özbek Türklerinde de yaşatıldığını belirtmektedir.
- 2) Hamile kadın bir başkasından izinsiz bir şey yediği zaman, yediği şeyin bebeğin vücudunda leke olarak çıkacağına inanılır.
- 3) Komşudan gelen yemeğin kokusunu bile bebeğin duyduğunu ve canının çektiği düşünülerek o yemekten muhakkak bir kaşık dahi olsa hamile kadına yedirilir. Eğer bunlar yapılmazsa çocuğun sakat doğacağına inanılır.
- 4) Hamile kadının karnındaki bebek ilk kez oynadığı zaman annenin karşısında kim varsa bebeğin ona benzeyeceğine inanılır.

2. DOĞUM SONRASI

2.1 Doğum Sonrası İnanışlar

Türk halk kültüründe loğusa kadınla, çocuğun kırk gün içinde hastalanmasına kırk basması adı verilmekte ve kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için bazı önlemler alınmaktadır (Demirel-Bozkurt vd., 2014).

- 1) Doğum sonrası anne kendini iyi hissedene kadar yatağından kaldırılmaz.
- 2) Gelen ziyaretçiler bebeği gördükten sonra hediyenin dışında kendi üzerlerinden herhangi bir iplik parçası da olsa mutlaka bebeğin uyuduğu yere o parçayı bırakırlar. Kendi uykularından bebeğe uyku takviye ettiklerine inanırlar.
- 3) Doğumdan sonra bebeği ziyaret eden kadınlar regl döneminde ise anneye geçmiş olsun derler fakat bebeğe bakmazlar. Eğer bebeğe bakarlarsa, bebeğin yüzünün pul pul olup döküleceğine inanılır.
- 4) Lohusa kadın, evde tek başına bebeğiyle kalmaz. Kötü ruhlar musallat olmaması için muhakkak yanında bir kişi bırakılır. Al karısının anneyi ve bebeği basmasından çekinilir.
- 5) Lohusa kadın gece karanlığında tek başına dışarıya çıkamaz.
- 6) Kapı çalındığında lohusa kadın kalkıp kapıyı açmaz.
- 7) Cinlerden korunmak ve onların bebeği değiştirmesini engellemek için bebeğin beşiğinin içerisine küçük bir çalı süpürgesi, demir parçası ve Kuran-ı Kerim konulur.
- 8) Bebeğin yüzü sarı bir tülbentle örtülür. Bunu yaptıklarında bebeğin sarılık olmayacağına inanılır.

2.2 Çocuğa Ad Koyma

Çocuğa ad koyma işlemi dinsel bir törenle gerçekleştirilir. Çocuğa rastgele isim konulmaz. Çocuğun ismi onun karakterini de belirlemektedir. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa, kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir (Örnek, 1976, s.148).

Suluca köyünde çocuğa adını köyün hocası koyar. Çocuğa ad koyacak kişi, öncelikle abdestalıp iki rekat namazını kılar. Sonrasında çocuğun üç kere sağ üç kere de sol kulağına ezan okuyup ismini fısıldar. Eğer hoca yoksa bu ritüeli çocuğun en yakını olan erkekler yani babası ya da dedesi yapar. Köyde ata isimlerinin kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır.

2.3 Çocuğun Kırklanması

Kırklama, bebeğin doğumundan sonra kırkıncı günde yapılan yıkanma geleneğidir. Bebek kırk günlük olunca annesi ve annenin büyükleri tarafından tuzlu suda yıkanır. Kırk kaşık su, kırktan geriye doğru sayılarak çocuğundan üzerinden dökülür. Bebek tuzlu suda kırlandıktan sonra en temiz kıyafetleri güzelce giydirilir ve yakın akrabalara gezmeye götürülür. Demirel-Bozkurt vd., (2014) Anadolu'da yaygın bir gelenek olan kırklama töreninin, anne ve bebek için zararı bulunmadığını, aksine ailenin psikolojik olarak rahatlamasını sağladığını vurgulamaktadır. Ayrıca kırklama sonrası anne ile bebeğin zor günleri atlattığı ve artık

topluma katılabileceği kabul edilmektedir (Başal 2006, Ergin 2007). Kırklama işlemi sonrasında yapılan çocuk gezdirme ritüeline ise *kırk uçurma* denilir. Her ziyaret edilen evden çocuğa güçlü ve sağlıklı olması yumurta verilir. Bir diğer inanışa göre de bu, çocuğun nasibi bereketli ve hayatı kismetli olması içindir.

Bebek yirmi günlük olduğunda ona da yarı kırk derler. Kırklama işlemindeki gibi çocuk aynı şekilde yıkanır. Bebeğin mevlidi bazen yarı kırkında, bazen kırk çıkarmasının ardından yapılır. Köyün Kur'an okumayı bilen kadınları ve kızları davet edilerek evde bebek için dua edilip mevlit okutulur. Mevlide gelen kişilere pilav, ayran ve tatlı ikram edilir. Kur'an okumaya ve dinlemeye gelen kişilere tülbent hediye edilir. Gelen davetliler tarafından da bebeğe mutlaka hediyeler bırakılır.

Fotoğraf 1: Bebeğin kırklanması (Pelin, 2020, 183)

2.4 Çocuğun Diş Çıkarması

Çocuğun ilk dişinin çıktığını kim görürse çocuğa hediye almak zorundadır. Çocuğun ilk dişinin çıktığını gören kişi annesi olmamalıdır. Eğer çocuğun dişinin ilk çıktığını gören kişi annesi çocuğun dişlerinin zor çıkacağına inanılır. Annesi böyle bir durumla karşılaşsa bile görmemezlikten gelmelidir. Gördüğünü dile getirmemelidir ki çocuğun dişleri kolaylıkla çıkabilsin. İlk dişi çıkan çocuğa ailesi tarafından diş bulguru kaynatılır. Bu bulgurun içerisine bazen nohut da eklenir. Hazırlanan diş bulguru eşe dosta dağıtılır. Diş bulgurunun gönderildiği kap boş gelmez. Mutlaka bulguru alan kişi kabı verirken hediyesini de teslim eder. Tüm bu pratikler çocuğun dişinin sağlam olması, nasibinin de bereketli olması amacıyla gerçekleştirilir.

2.5 Altı Ay Kınası

Kız çocukları altı aylık olduğunda avuçlarının ortasına kına yakarlar. Bu işlem **altı ay kınası** adıyla bilinir. Yakın çevredeki komşular ve akrabalar ile birarada toplanıp evde bir eğlence yapılır. Anneyle bebek ortaya oturur. Bebeğin başı kırmızı bir tülbentle bağlanır. Bu esnadabir kişi bebeğin kınasını yakarken diğer kadınlar kına türküleri okuyarak etraflarında dönerler. Kına yakma işlemi tamamlandıktan sonra herkes dualarını, niyetlerini anne ve bebeğe sunarak almış oldukları hediyeleri teslim ederler.

2.6 İlk Yürüme

Çocuk ilk adımını attıktan sonra *Adım Çöreği* adı verilen bir tören yapılır. Un, su, maya ve tuz ile çörek hazırlanır. Bir süre dinlendirilen hamur bezeler halinde kopartılarak avuç içinde yuvarlanır ve hafif tepsilere dizilir. Yapılan çöreklerin bir kısmının içerisine para konularak fırında pişirilir. Çörek hazırlandıktan sonra bebeğin yakın ailesi, akrabaları, komşuları aile tarafından evlerine davet edilirler. Gelen davetlilerin kucağında bebek sıraylagezdırilir ve her biri tarafından sevilir. Sonrasında ritüel kısmına geçilir. Çocuğun ayakları kapının ağzında kırmızı bir ipe bağlanır. Önceden hazırlanmış olan çörek çocuğun ayakları arasına konulur. Aileden bir kişi bu çöreği keser. Başka biri de ne yaparsın diye sorar. Çöreği kesen kişi de: “.....’nın adım çöreğini kesiyorum ki güzel yürüsün diye niyetini belirtir. Ve çöreği kestikten sonra bağlanmış olan kurdeleyi de keser. Bu kurdele kesme işlemi köstek kesme adıyla bilinir. Ritüel tamamlandıktan sonra misafirlere adım çöreği ikram edilir. Davetliler dışındaki kişilere adım çöreğini dağıtması için bir çocuk çağırılır. Adım çöreği dağıtılırken dağıtan çocuk durmadan koşmalı ve çörekler bir an önce dağıtılmalıdır. Amaçlanan çocuğun daha sağlam adım atabilmesi, kuvvetli olması ve hızlıca yürümesidir. Dağıtılan çörekler içerisinde paralı çörekler kime tesadüf ederse o kişiler çocuğa hediye alırlar. Çocuğun hayata karşı atmış olduğu ilk adımı toplumsal uygulama ve ritüellerle güçlendirilmek istenmektedir.

2.7 Sünnet

Sünnet işlemini gerçekleştirmenin zamanı genellikle çocuğun erken yaşlarıdır. Suluca köyünde erkek çocuklar ilkökul çağını geçmeden sünnet edilirler. Sünnet düğününün bir gün öncesinden köye sünnetçi gelir. Sünnet işlemi hoca eşliğinde tekbirlerle yapılır. Sünnet işlemi gerçekleştikten sonra çocuk özenle hazırlanmış sünnet yatağına yatırılır. Sünnet yatağı sünnet düğünü alanının hazırlanmış bahçenin giriş kapısında yer alır. Sünnet çocuğunun yatağı tülbentlerle, tüllerle öncesinde süslenmiş bir şekilde hazırdır. Sünnet yemeği hazırlama ve sunma geleneği de mevcuttur. Sünnet edilen çocuğun ailesi bütçeleri dâhilinde büyükbaş veya küçükbaş hayvan kestirirler. Aşçılar tarafından kesilen etlerle düğün yemekleri yapılır. Hazırlanan yemekler bahçede kurulmuş alanda yer alan masa ve sofralarda oturan davetlilere ikram edilir. Yemekler yendikten sonra sünnet çocuğu için hazırlanan yatakta yatan çocuğa misafirler takılarını takarlar. Bu esnada çocuğun yanında annesi ve babası bulunur. Gelen misafirler babasına beyaz bir zarf içerisinde para verilir. Anneye ise her gelen kişi tarafından birer kilo toz şeker hediye edilir.

Anne ve baba düğünün açılışını birlikte dans ederek yaparlar. Sonrasında davetliler ve köy halkı oynamaları için düğün çalgıcıları tarafından sahneye davet edilir. Düğünün sonuna doğru sünnet çocuğunun kınası hazırlanır. Sünnet çocuğu halayın ortasına alınıp bir sandalyeye oturtulur. Başına da kırmızı bir örtü bağlanır. Bu örtünün üzerinde kocaman biray yıldız sembolü yer alır. Sünnet çocuğunun yakınları ay yıldızlı örtüye para takarlar. Sünnet çocuğunun kınası da bu esnada yakılır. Kına çocuğun sadece başparmağı ve işaret parmağına yakılır. Kınanın başparmağa ve işaret parmağına yakılması işlemi erkeklige adım atan çocuğun büyüdüğünde asker olması ve elinin silah tutması amacıyla gerçekleştirilir. Kına tamamlandıktan sonra sünnet annesi kınayı yakan kişilere tülbent hediye eder. Düğün yerine gelen kişilere de çerez, kına, lokum vb. ikram edilir. Köyün gençleri oyunlar oynayarak en son kasap halayıyla düğünün kapanış ilanını verirler.

2.8 Suluca Köyünde Bebeklik ve Çocukluk Çağı Rahatsızlıklarında Yararlanılan Geleneksel Halk Tıbbı Uygulamaları

Altını Islatma:

- Altını ıslatan çocuklar doğada kendiliğinden halka şekli halini almış böğürtlenler arasından üç defa geçirilir. İçinden geçirilen halıya her seferinde kırmızı bir ip bağlanır.
- Altını ıslatan çocuğa haşlanmış tavşan böbreği yedirilir.

Arı Sokması:

Arının soktuğu yerin üzerine buz, çamur veya fesleğen koyulur.

- Arı sokan yer bıçakla kazınarak şişmesi engellenir.

Arpacık:

Dualar okunarak arpacığın çıktığı yere sarımsak sürülür.

Ateş:

Alna sirkeli bez koyulur.

Bademcik:

Şişen bademcik parmakla bastırılarak patlatılır.

Baş Ağrısı:

- Saça kına yakılır.
- Karaağacın içine bir delik açılır. Açılan deliğe tuz koyulur. Ağrı burada kalsın diyerek dualar okunur.

Bronşit:

- Göğüs kısmına kirli yün yapağı konup üzeri sarılır. Yabani gül kaynatılıp içilir.
- Keçiboynuzu pekmezi içirilir. Burun Kanaması:
- Burun kanamasını durdurmak için kan taşı takılır.

Çıban:

- Sardunya yaprağı kaynatılarak çıban olan yere bastırılır.

Dil Tutukluğu:

- Konuşamayan çocuğa yedi adet kurban dili yedirilir.

Göz ve Kulak Ağrısı:

- Emzikli çocuğu olan bir kadının anne sütü alınır. O süt ağrı olan bölgeye damlatılır.

Havale:

- İki köy arasında bir sınırdaki delik açılır. Havale geçiren çocuk bir karatavukla beraberbu deliğin içerisinden geçirilir.

Korku:

- Korkuları ortadan kaldırmak için yürek toplanır. Dua okuyan bir kişi eline bir eşarp alır. Eşarp dirseğe kadar ölçülür. Korkan kişi, ölçüm yapan kişiye ne yapıyorsun diye sorar. Diğeri de içinden senin yüreğini topluyorum diye geçirir. Bunu her yaptığında eşarbin boyunu ölçer. Eğer eşarbin boyu kısalırsa kişinin yüreği toplanmış demektir.
- Kurşun dökülür.
Mayasıl:
- Taze kireç ısıtılır. Söndürdükten sonra mayasallı bölgeye buharı tutulur.
Öksürük:
- Küçük çam kozalakları kaynatılır. Kaynatılan su balla karıştırılıp içirilir.

Saç Uzaması:

- Üzüm asmaları budanınca asmanın akan suyu bir şişeye doldurulur. Saç bu suyla yıkanır.

Sarılık:

- Dilin altında yer alan bir damar hafifçe çakıyla delinir. Kara kan akıtılır.
Siğil:
- Eşekdikeninin sarı uçları siğile batırılıp kırılır. İçeride kalan dikenler siğili çürütür. Siğil böylelikle kendisini atar.

Temre:

- Devedikeninin kök kısmı temre olan yere sürülür.
- Yılan derisi yakılır. Deri yakıldıktan sonra geriye kalan küller temreye sürülür.
Uğrama:
- Geçen seneden kalma kuru fesleğen tütsülenir. Kişinin geçtiği yerlerden çöp toplanır. Kapı ağzında toplanan çöpler fesleğen ile birlikte yakılır. Sorun yaşayan kim ise üç kerebu ateşin üzerinden atlatılır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bulgaristan özerk bir devlet olduğu 1878 yılından itibaren Pomak Türklerine kültürel yozlaştırma, şiddet ve göçe zorlama yollarıyla asimilasyon politikası uygulamıştır (Nuh, 2018; Gültekin, 2017). Pomak Türkleri, eğitsel, ekonomik, siyasi ve sosyal baskılar nedeniyle Balkan Yarımadasından Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır (Memişoğlu, 1999). Kültürel coğrafya açısından Suluca köyünün bir mübadele köyü olması, yaşadıkları coğrafyaya benzer bir yer arayışla bugün yaşamış oldukları yere yerleşmiş olmaları önemli bir kültürel ve sosyocoğrafik bir ayrıntıdır. Ayrıca Özcan (2013) Balkanlar'ın tarihin her anında birçok farklı dil, din, ırk ve kültürün keşiştiği, zengin bir kültürü barındıran bir coğrafya olduğunu belirtmektedir. Mübadele öncesi yaşamış oldukları Drama'da atadan evlada, evlattan toruna aktararak devam eden kültürel yansımalar aynı şekilde mübadeleden sonra da bozulmadan devam ettirilmiştir. Bu hususta geçmişte ve bugün yaşadıkları coğrafyanın

benzer dokuda olması, benzer ürünler sunması kültürlerini korumalarına da katkı sağlamıştır. Doğumla ilgili inanışlarında doğa ile içiçelik vardır. Bugelenek ve inanışlarda kurşun dökme, kayadan geçme, kırmızı iplik bağlama, kötü ruhları uzaklaştırma gibi Şamanizm kökenli inanışlara da rastlanmıştır. Doğada her şeyin bir ruhuolduğuna inanılan Animizm inancı ile bağlantılı olarak da kutsal yer olarak atfedilen alanlarda şifa beklentisi içerisinde yapılan ritüeller de halen devamlılığını korumaktadır. İnanışlar ve ritüellerde kullanılmak üzere de yaşanan coğrafyada yetişen bazı bitkiler şifada sağaltım aracı ve kötü ruhlardan koruyucu olarak kullanılmaktadır. Kırklareli’de yaşayan Pomaklar üzerine sosyolojik bir araştırma yapan Kırtıl (2019) Pomak kültürünün sosyolojik ve yaşayış olarak Anadolu kültürüyle benzerlikler gösterdiğini belirtmektedir. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021) tarafından yayınlanan Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanterinde Anadolu’nun birçok ilinde benzer doğum öncesi, doğum sonrası ve çocukluk çağı geleneklerine rastlanmaktadır.

Suluca köyünde yaşayan Pomaklar içinde buldukları kültüre çok fazla değer vermekte ve bu değeri korumak için küçük yaşlardan itibaren genç nesle kültürel bilgileri aktarmaya çaba göstermektedirler. Gelenekleri ve ritüelleri yaşatırlarken toplumsal dayanışma ve birlik faktörü de ön planda yer almaktadır. Eğer bazı değerler, inanışlar, ritüeller toplumsal olarak fayda sağlıyorsa gelenek haline gelmesi ve toplum tarafından bir kabulde gelenek halinde kökleşmesi mümkün olmaktadır. Ergene (2015) Türkiye’deki Pomak Türklerinin sosyokültürel uyum süreçlerinin incelendiği araştırmaya katılan 406 kişinin %98’inin göç sonrası âdet ve geleneklerini uygulayabildiklerini ifade ettiğini belirtmektedir.

Yapılan bu çalışma Suluca köyü örneği üzerinden Pomak Halk Kültürünün sözlü değerlerle mitsel uygulamaların gösterimi ile aktarılan doğum geleneği ve inanışlarının yazılı hale getirilmiş olması açısından önem arz etmektedir. Sözlü kültürün yazıya aktarılması kültürünün görünürlüğünü ve bilinirliğini de arttırmaktadır. Aynı zamanda gelecek nesiller için ulaşılabilir bir kültürel miras niteliği taşımaktadır

KAYNAKÇA

- Alp, İ. (2012). *Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Edirne.
- Başal H. A. (2006). Türkiye’de Doğum Öncesi, Doğum ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Eğitimine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlar. *Eğitim Fakültesi Dergisi*; 19(1): 45-70.
- Bulut, M. (2017). Geçiş Ritüellerinden Doğum: Sağaltım Yolları?. *Electronic Turkish Studies*, 12(21), 121-132.
- Çeltikçi, O. (2010). Türk Dünyası Kültüründe Doğum Üzerine Ortak Uygulamalar. *Journal of Azerbaijani Studies*, Sayı: 12, s.511-521.
- Demirel-Bozkurt, Ö., Hadimli, A. ve Sevil, Ü. (2014). Günümüzde Lohusalıkta Devam Eden

- Albasması ve Kırklama Uygulamaları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30 (1),111-126.
- Doğan, L. (2004).Trakya Bölgesi ile Bulgaristan ve Gagavuz Türklerinde Doğumla İlgili İnanışlar. *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 489-490, s.465-477.
- Döner, B. (2019). *Azınlıkların gündelik yaşamında kültürel süreçler: İstanbul örneği (Moda, Tatavla, Samatya, Burgazada)*. Doktora Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Emiroğlu, K., Aydın, S., (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ergene, D. (2015). *Türkiye 'de Pomak Türkleri ve Sosyo-Kültürel Uyum Süreci*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ergin S. (2007). Bulgaristan İslimye İli Kazan İlçesi Türk Halk Kültüründe “Kırklama” Geleneği.; 2-6. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/selma_ergin_kirklama.pdf
- Erman, A. (2007). *Türk Halk Bilimi*, Kitabevi, İstanbul.
- Gray, C. (2004). Joining-Up or Tagging on? The arts, cultural planning and the view from the below. *Public Policy and Administration*, 19 (2), 38-49.
- Gültekin, A. (2017). *XIX. -XX. Yüzyıllarda Pomak Türkleri*. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür* (3. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kırtıl, M. (2019). Pomaklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Kırklareli Örneği. *Toplumsal Değişim*, 1, 187–226.
- Kroeber, A. L., & Kluckhohn, C. (1952). *Culture: A critical review of concepts and definitions*. Papers. Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021) Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri, <https://aregem.ktb.gov.tr>
- Memişoğlu, H. (1999). *Balkanlarda Pomak Türkleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Nuh, A. (2018). *Bulgaristan 'ın Pomak Türklerine Uyguladığı Asimilasyon Politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya

Fakültesi Yayınları, Ankara.

Özcan, S. (2013). *Pomak kimliği*. Edirne: Ceren Yayıncılık.

Pelin, M. (2020). *Edirne’de Pomak Halk Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Pelin, M. (2021). Edirne’de Pomak doğum âdetleri üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 755-770. DOI: 10.29000/rumelide.995429.

TDK (*Türk Dil Kurumu Sözlükleri*). (2021). <https://sozluk.gov.tr/>

Uğurlu, S. (2010). *Gelenek ve kimlik ilişkisi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Uygur, N. (1984). *Kültür Kuramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Wulf, C. (2009). *Tarihsel Kültürel Antropoloji*, Çev. Özgür Dünya Sarısoy, Ankara, Dipnot Yayınları.